

Un investigador britànic ha relacionat la diversitat biològica amb la diversitat lingüística. Tot i les crítiques dels lingüistes, la teoria serveix, si més no, per cridar l'atenció sobre la necessitat de preservar tots dos tresors: un de natural i un de cultural.

La biodiversitat lingüística

D'una manera o altra el mite de la Torre de Babel existeix en cultures molt diverses. Com tantes vegades, un misteri inexplicable ha portat a inventar llegendes que donessin compte de la realitat. Com la creació del món o el moviment dels astres, la diversitat de llengües ha necessitat mites. I en molts casos el mite anava en el sentit d'esbrinar quina era la llengua mare, la llengua primitiva de la qual han derivat totes les altres.

Trobar el tronc del qual deriven les diverses branques idiomàtiques també ha estat un objectiu dels lingüistes. Però un interès important és precisament el contrari: com han sorgit llengües diverses i, sobretot, quin esdevenidor els espera. I hi ha qui ha trobat un paral·lisme entre l'evolució de les llengües i la diversitat de les espècies biològiques. És un biomatemàtic de la Universitat d'Oxford, Mark Pagel, qui, juntament amb Ruth Mace, antropòloga de la University College de Londres, ha introduït el que ha anomenat "ecologia lingüística", que mira de demostrar que hi ha uns patrons semblants entre diversitat de llengües i diversitat d'espècies vives.

La varietat d'espècies vives —el que s'anomena biodiversitat— té unes característiques que fan dels països més acostats als tròpics els més grans posseïdors d'aquesta riquesa natural. En acostar-nos a l'equador la biodiversitat creix d'una manera espectacular, fins al punt que en un quilòmetre quadrat de l'Amazònia hi ha moltes més

espècies diferents que no pas en tot Dinamarca. I en un sol arbre d'aquella selva hi ha més espècies d'insectes que no en alguns països sencers.

Mark Pagel ha establert un paral·lisme. Consta que més a prop de les àrees polars les llengües es parlen en extensions molt més extenses que no pas vora els tròpics, on hi ha més varietat de

Mark Pagel ha definit l'"ecologia lingüística", que mira de demostrar que hi ha uns patrons semblants entre llengües i espècies.

llengües. Pagel posa l'exemple de Nord-amèrica. Abans de la colonització europea es parlaven sis vegades més llengües a la part sud que no a les àrees acostades al pol. Però Pagel i Mace també fan ressaltar que la diversitat lingüística del segle XVI era més gran a les àrees amb més diversitat d'hàbitats, fos quina fos la latitud.

Això els porta a postular que la diversitat d'ecosistemes és proporcional a la diversitat de llengües en un mateix territori. I com que la diversitat d'ecosistemes és més gran vora l'equador, és aquí

on es conservarien més llengües diferents.

Per Jaume Bertranpetit, professor d'Antropologia de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona, és possible que la diversitat de llengües "sigui en realitat un epifenomen, és a dir, reflex d'algun altre fet". Bertranpetit admet que a Papua-Nova Guinea hi ha una altíssima varietat lingüística i biològica. Però que un altre dels llocs on hi ha més llengües és el Caucas, amb molta menys varietat ecològica.

Per Bertranpetit, es pot establir una correlació entre la mobilitat dels individus i la quantitat de llengües. A Papua la mobilitat és molt poca perquè la terra conté prou recursos per a viure'n i el nombre de llengües resulta molt elevat. En canvi, els innuit —èsquimos— tenen una gran mobilitat i en aquelles àrees la varietat de llengües és molt menor. Com que la mobilitat dels individus és funció dels ecosistemes, és possible que la varietat biològica provoqui poca mobilitat i, com a resultat, més llengües que es conserven sense anul·lar-se les unes a les altres —no hi hauria hagut substitució de llengües.

El cas del Caucas pot ser degut, segons Bertranpetit, a unes fronteres naturals molt fortes. Hi ha hagut invasions, però poques hi han reeixit prou per imposar-hi cap llengua. En una distància menor a la del doble dels Pirineus s'hi parlen moltes llengües pertanyents a famílies diferents.

Precisament molts lingüistes han criticat Pagel perquè consideren

que l'evolució i desaparició de les llengües no és un fenomen que es pugui equiparar al de les espècies, ans ha de tenir en compte molts aspectes socials, culturals i polítics. Pagel mateix reconeix que han desaparegut llengües a llocs on la diversitat biològica s'ha conservat i, per tant, admet que el seu model té limitacions. Un dels causants d'aquesta mort de llengües és l'anglès, perquè, als llocs on es parla, entre el 80% i el 90% dels llenguatges nadius han desaparegut.

Hi ha també elements tecnològics que han fet desaparèixer unes llengües i n'han afavorides unes altres. I això sense pensar en els moderns sistemes de telecomunicacions. L'impacte de la tècnica va començar molt abans. Fa quinze mil anys, la diversitat lingüística devia arribar al màxim, car es parlaven unes deu mil llengües diferents a tot el planeta, amb una població cinc-centes vegades menor que no l'actual. La revolució agrícola, fa uns deu mil anys, va promoure l'augment de població i el contacte i va començar a homogeneïtzar llengües. Avui, n'hi ha entre quatre mil i cinc mil –tot i que la xifra pot variar segons què considerem llengua i què dialecte–. Més de la meitat de la població parla un dels cinc idiomes més estesos. Un terç de les llengües existents són parlades per poblacions de pocs milers de persones i només unes sis-centes llengües poden ser qualificades de més o menys saludables, però no sempre amb un futur clar.

Mancances de la teoria. Potser els models de Pagel són massa ambiciosos i unes teories biològiques no poden explicar gaires coses sobre la vida i la mort de les llengües. Però aquesta relació entre biodiversitat i diversitat lingüística permet de cridar l'atenció sobre la necessitat de conservar totes dues riqueses. Pagel també destaca, com moltes vegades s'ha explicat, que una llengua és una manera de veure el món i que conté un coneixement profund d'uns hàbitats concrets. Hom ja ha destacat diverses vegades que els inuit tenen diverses paraules per

designar el gel: el distingeixen amb noms diferents segons la consistència, la situació i característiques diverses. Els agtes de Filipines tenen trenta-un verb que signifiquen "pescar" i cada un designa una forma particular de pesca. Però no en tenen cap de genèric que els inclogui tots. Les llengües del tronc tupi, al Brasil, tenen una paraula per a cada espècie de lloro, però cap que equivalgui genèricament a "lloro". I els que parlen llengües de societat àgrafes distingeixen entre cinc-centes i mil espècies vegetals dife-

rents pel nom, per la necessitat que tenen de conèixer-les molt bé.

Per això, quan una llengua desapareix, també mor tota una saviesa sobre un territori i sobre els recursos –alimentaris, mèdics...– que conté. Conservar la biodiversitat equival a conservar uns hàbitats, unes ètnies, unes llengües i unes cultures. Pagel encerta en una cosa: cal preservar la diversitat biològica i lingüística, perquè totes dues són molt valuoses, encara que no sempre en siguem conscients.

Natius de Pàpua-Nova Guinea. A Pàpua la mobilitat és molt poca perquè la terra conté prou recursos per a viure'n i el nombre de llengües resulta molt elevat. (foto: Arxiu)

Xavier Duran